

ОНОМАТОЛОШКИ ПРИЛОЗИ
XXII

ISSN 0351–9171

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

ОНОМАТОЛОШКИ
ПРИЛОЗИ
XXII

Примљено на XI скупу Одељења језика и књижевности, од 18. децембра 2012. године, на основу реферата Александра Лома, редовног члана САНУ, Слободана Реметића, редовног члана АНУРС, и др Јованке Радић, научног саветника у Институту за српски језик САНУ

Уређивачки одбор
Александар Лома, редовни члан САНУ, проф. др Мато Пижурџица, др Јованка Радић, научни саветник у Институту за српски језик САНУ (секретар Уређивачког одбора), Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, и проф. др Љиљана Црпајац

Главни уредник
АЛЕКСАНДАР ЛОМА

БЕОГРАД
2015

САДРЖАЈ

Расправе и чланци

АЛЕКСАНДАР ЛОМА: Златни бор и рујно вино	1
ALEKSANDAR LOMA: Golden pine and red wine	16
ЈОВАНКА РАДИЋ: Суфикси <i>-ина</i> и <i>-ица</i> као опозити у географској терминологији и топонимији (У светлу категорије квантитета)	17
JOVANKA RADIĆ: The Suffixes <i>-ina</i> and <i>-ica</i> as Opposites in Geographical Terminology and Toponymy (Categorial Approach)	63
ОРСАТ ЛИГОРИО: О поријеклу несонима <i>Колочей</i>	65
ORSAT LIGORIO: Sull'origine del nesonimo <i>Koločep</i>	68
Л. Ю. МАРКЕВИЧ: Складені антропонім в сербський мові	69
Л. J. MARKEVICH: Compound anthroponyms in Serbian language	96

Монографске студије и грађа

ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ: Ороними Србије II (К–П)	99
ZVEZDANA PAVLOVIĆ: Les oronymes de Serbie II	430
ЈАКША ДИНИЋ: Ономастика „Косовљанских села“ у околини Зајечара	431
JAKŠA DINIĆ: Onomasticon of the “Kosovan” villages near Zaječar	597
РАДИСЛАВ ПУМПАЛОВИЋ: Ономастика Бањске и Звечана	599
РАДИСЛАВ ПУМПАЛОВИЧ: Ономастика Баньской и Звечана	736

Осврти и прикази

А. ЛОМА, На именованим врелима V	741
А. ЛОМА, <i>Топонимија Бањске хрисуље — Ка осмишљењу сјаросрјског тјойономасјичког речника и бољем познавању ојшјесловенских именованих образаца</i> , Библиотека Ономатолошких прилога, књ. 2, Београд 2013 (ЈОВАНКА РАДИЋ)	755

In memoriam

<i>Милетија Букумирић</i>	761
-------------------------------------	-----

Индекс аутора	763
-------------------------	-----

РАСПРАВЕ И ЧЛАНЦИ

ОРСАТ ЛИГОРИО

О ПОРИЈЕКЛУ НЕСОНИМА КОЛОЧЕП

1. УВОД. У овом бих чланку, у којем је ријеч о поријеклу Колочеча крај Дубровника, волио осветлити постање тога несонима који Скок, у духу свога времена, сматра великим изопачивањем старог облика *Calaphodium*.

Колочеп је дио архипелага који се протеже од Дубровника до Пелешца. Ови се отоци од стародревних времена зову Елафити (Плин. III 152). Други су Елафити, од већих, Шипан, Лопуд и Јакљан, а од мањих, Дакса, Олипа, Тајан итд. И једни и други су првобитни посјед (*Astarea*) Дубровачке републике са којом су били и друштвено и господарски најуже повезани.

„No, oblik *Koločep* nije uvjerljivo objašnjen“ (ЏАЏЕ 2002: 68).

2. ПОТВРДЕ. Назив *Колочей* од рјечника долази у Микаље (МИКАЉА 1649: s.v.), са објашњењем 'оток дубровачки', у Беле (DELLA BELLA 1728: 158), са објашњењем 'isola nel Raguseo, fertile di vini', и у ARj-у (V, 211), са акцентом *Кџлоџеп*; од књижевника у Трогиранина Кавањина („Колоџер i Мјет“, 189а). Што се акцента тиче, РСАНУ (X, 23) доноси још варијанте *Кџлочей* и *Колџчей*.

У Дубровнику се и Приморју Колочеп зове искључиво *Каламоџа*, уп. напомену „у наше вријеме у Дубровнику“ П. Будмани из ARj-а (IV, 765). Што се *Колочейа* тиче, за тај се назив Дубровчанима чини да је књишка, а не народна, ријеч. Према томе, немају је ни БОЈАНИЋ–ТРИВУНАЦ (2002).

У дубровачким се документима *Колочей* пише *Calaphodium* (латински, тј. латинизирано), *Calafotta* (италијански, старије), *Calamotta* (италијански, млађе). В. Скок (СКОК 1950: 242–246). Данашњи алијас *Каламоџа* потиче управо од посљедњег назива.

3. ЕТИМОЛОГИЈА. О поријеклу назива *Каламоџа* и *Колочей* расправљали су К. Јиречек и П. Скок.¹

¹ И П. Будмани (ARj V, 211), иако непосредно. Он је, наиме, уочио везу између назива *Лојуд* и *Каламоџа*: дочим је Каламота у документима посвједочена као *Calafotta*, Лопуд је, између осталог, посвједочен као *Dalafotta* – наизглед са само једним гласом разлике. (Варијаната је овога имена, међутим, много: *Dalafodi*, *Dalafota*, *Delafota* итд.) Будмани алтернацију између *C*- и *D*- није објаснио, али је први довео та два назива у везу са Плинијевим *Elaphites* < грч. Ἐλαφος 'јелен'. Ову је етимологију онда разрадио Скок

Јиречек (JIREČEK 1902–04: I, 61; I, 89) назив *Calamotta* доводи у везу са CALAMĚTA од CALAMĚTUM 'трстеник' према лат. CALAMUS 'трстика' (REW 1458). (За исти тип изведенице уп. CANNETUM од CANNA, IUNCETUM од IUNCUS и сл.) Но, у тој етимологији лат. Ě, тј. ром.*ѣ без објашњења прелази у *o* дочим од *ѣ у с-хр. иначе имамо или *e* или *u*. Једини други примјер у којем *ѣ прелази у *o* је дубровачко-романско *basolcha* 'црква' < *baseļęka < BASĪĻICA које је забиљежио Бартоли (BARTOLI 1906: II, 84).

Што се тога тиче, Скок (1950: 243) пише: „Ali nažalost *Calamotta* i *Basolcha* nijesu isti slučajeви. U *Calamotta*, ako stoji mjesto *Calameta*, vokal *e* se nalazi u otvorenom naglašenom slogu, a u *Basolcha* u zatvorenom. To je za svakoga romanista od osnovne važnosti. Preko ove činjenice on ne smije olako da prijeđe.“ На овом основу Скок право одбацује Јиречекову етимологију. (Осим тога, из примјера *Gionchetto* 'Шумет' < IUNCETUM јасно је да *ѣ у отвореном слогу у дубровачком романском говору није прелазило у *o*.)

Но, управо под CALAMĚTUM – тј. под првобитном Јиречековом етимологијом – у ERHSJ-у (СКОК 1971–74: II, 18) стоји: „Ovamo ide zacjelo ime dubrovačkog otoka *Kalāmota* = *Kološep*“. Суочени са, чини се, Псеудо-Скоком,² морамо се приклонити ранијем Скокову мишљењу и са истим оправдањем одбацити етимологију уредника ERHSJ-а са којим је и сам Скок одбацио ону Јиречекову.

Међутим, Скоков изворни приједлог (СКОК 1950: 242sq.) није далеко од Јиречекова. Он такође доводи назив *Calamotta* у везу са лат. CALAMUS (в. горе), али га не изводи суфиксом -ĚTU него -ĀTU, и каже: „Kološep se naime odlikuje izvrsnim vinogradima, a naziv *calametum* postoji u kotorskim ispravama za vinograde, koji su se nakoljavali trskama“. У (СКОК 1931: 485) о овоме још нема ријечи. Премда солидан са семантичке стране, овај приједлог заостаје са формалне јер захтијева необичну промјену ром. *á* у с-хр. *o*, уп. (СКОК 1930: 488) и (1934: 191sq.).

Додуше, етимологија *Каламоѿе* битна нам је онолико уколико се тиче *Колочеѿа*. Упада, међутим, у очи да је Скок између три посвједочене варијанте кренуо управо од оне најскорије, тј. од *Calamotta. Колочеѿ*, који Скок – *pace* Будмани *loc. cit.* – држи евентуалним изданком нечега попут *elaphopodium, не да се свести него на „veliko izoračivanje staroga oblika *Calaphodium*“ који – поред *Calafotta* – представља најстарији засвједочен облик.³ Кренимо радије од најстаријих потврда.

(1925:83sq.). Ми се том етимологијом – будући да се заправо ради о етимологији Лопуда – оvdје стога нећемо бавити, а што се везе са Колочепом тиче, остајемо агностични.

² Уредници не цитирају ни (1925: 83sq.) гдје Скок први пут обрађује *Колочеѿ*, ни (1931: 485) гдје ту обраду опетује, а ону обраду из (1950) цитирају погрешно, па стоји умјесто стр. 242 стоји стр. 272.

³ Конкретно, и Скок (1950: 244) сумња на метатезу, од *Колоѿеч (исп. нашу фазу 4. доље), али не зна што би је узроковало, и – водећи се резултантом *-чеѿ* – опет помишља на 'vinogradarsku vrijednost otoka'.

Облици *Calaphodium* и *Calafotta* указују на нешто попут **kalafotiu*, а ту претпоставку – која захтијева реконструкцију или звучног или безвучног дентала – „možemo da učinimo jer smo kod *Dalafota* utvrdili u dokumentima oscilaciju između *t* i *d** (SKOK *loc. cit.*). Затим, предлажемо овакав развитак: 1. ром. **kalafotiu* > ром. **kalafat̃iu*, са регуларним укидањем хијата и асимилацијом **a-a-o* > **a-a-a*; 2. ром. **kalafat̃iu* > ром. **kalafet̃iu*, са **a* > **e* пред палаталом, уп. дубр. *скарамбеж* < *SCARABACEU*, грагакеж < *GRATTACASEU*; 3. ром. **kalafet̃iu* > слав. **kolorec̃ь*, са а) **a* > о, б) **f* > р и в) **t̃i* > *č*, уп. дубр. а) *босиок* < *BASILICU*, б) *йикаѿ* < *FICATU* и в) *йолача* < *PALATIA*; 4. слав. **kolorec̃ь* > с-хр. *Колочей* са метатезом, уп. дубр. *гракайеж-граѿакеж*, *коромач-коморач* и сл.⁴

4. ЗАКЉУЧАК. Конструкт **kalafotiu* успостављен на темељу потврда *Calaphodium* и *Calafotta* на путу је према с-хр. *Колочей* очигледно претрпио извјесно изопачивање. Премда дугачак и завојит, тај се пут – вјерујемо – ипак да трасирати артикулираним и у дубровачком дијалекту посвједоченим промјенама. Промјене попут **a* > о, **f* > р и **t̃i* > *č* несумњиво упућују на најстарији слој романских позајмљеница. Уп. (ТЕКАВЧИЋ 1976). Овај ће несоним стога ићи у ред далмато-романских лексичких остатака. Толико о непосредној етимологији (*etymologia proxima*); а да ли **kalafotiu* стоји и у каквој вези са **elaphopodium* (*etymologia remota*) – не знамо.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Sv. IV, V. (Ur. Pero Budmani). Zagreb: JAZU, 1892–1897, 1898–1903.
- BARTOLI, Matteo Giulio. *Das Dalmatische*. Bd. II. Wien: Hölder, 1906.
- ČAČE, Slobodan. O ranijim grčkim imenima mjesta na istočnom Jadranu. *Folia onomastica Croatica* 11 (2002), 53–76.
- DELLA BELLA, Ardelio. *Dizionario italiano, latino, illirico*. Venezia: Zanne, 1728.
- MIKALJA, Jakov. *Blago jezika slovinskoga*. Loret: Seraphinus, 1649.
- JIREČEK, Konstantin. *Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters*. Bd. III. Wien: DAW, 1902–1904.
- REW = Meyer-Lübke, Wilhelm. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: C. Winter, 1911–20.
- SKOK, Petar. *Brendisium* und Verwandtes. *Zeitschrift für Ortsnamenforschung* 1 (1925), 81–90.
- SKOK, Petar. Zum Balkanlatein III. *Zeitschrift für romanische Philologie* 50 (1930), 484–532.
- SKOK, Petar. Les origines de Raguse. *Slavia* 10 (1931), 449–498.
- SKOK, P. Zum Balkanlatein IV. *Zeitschrift für romanische Philologie* 54 (1934), 175–215; 424–499.
- SKOK, Petar. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Zagreb: JAZU, 1950.
- SKOK, Petar. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Sv. I–III. Zagreb: JAZU, 1971–74.
- ТЕКАВЧИЋ, Pavao. O kriterijima stratifikacije i regionalne diferencijacije jugoslavenskog romanstva u svjetlu toponomastike. *Onomastica Jugoslavica* 6 (1976), 35–56.

⁴ А. Лома ми скреће позорност на фитоним *околочей* '*Centaurea calcitrapa*' (Вук *s.v.*) као модел; према Вајс (VAJS 2003: 255) овај би се назив могао односити и на случну траву *Eryngium campestre*.

VAJS, Nada. *Hrvatska povijesna fitonimija*. Zagreb: IHJJ, 2003.

БОЈАНИЋ, Михаило, Растислава Тривунац. Рјечник дубровачког говора. Београд: САНУ, 2002.

КАРАЦИЋ, Вук Стефановић. Српски рјечник истолкован њемачким и латинским ријечима.

Беч: штампарија Јерменског манастира, 1818.

РСАНУ = Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Св. X. Београд: САНУ, 1978.

Orsat Ligorio

SULL'ORIGINE DEL NESONIMO *KOLOČEP*

(Riassunto)

Il presente contributo vuole riconsiderare l'etimologia del nome dell'isola di *Koločep* nei pressi di Ragusa (Dubrovnik). Confutate le proposte etimologiche del Jireček (**CALAMETU*) e dello Skok (**CALAMATU*), riprendiamo la forma **kalafotiu*, proposta dallo Skok e ricostruita a partire dalle attestazioni medioevali *Calafodium* e *Calafotta*, spiegandone i dettagli dello sviluppo fonetico che parlano in favore di origine dalmatoromanza del toponimo.